

Valsts prezidenta Egila Levita runa Eiropas Savienības informācijas sniedzēju forumā

Publicēts: 28.04.2020.

[Egils Levits](#)

Vispirms es apsveicu visus foruma dalībniekus – šis forums notiek, turklāt notiek intensīvi, neraugoties uz apstākļiem. Ir svarīgi, ka arī šajā īpašajā situācijā mēs visi – gan valsts, gan pilsoniskā sabiedrība – turpinām darboties.

I

Šāda veida krīzi, kas faktiski aptver visu pasauli, mēs piedzīvojam pirmo reizi cilvēces vēsturē. Pirmo reizi ir situācija, ka apmēram puse no 8 miljardiem pasaules iedzīvotāju ir vairāk vai mazāk ierobežoti savā fiziskajā pārvietošanās brīvībā. Mums visā pasaulē, Eiropā un Latvijā ir jātieks ar to galā.

Šīs krīzes vienlaikus divi galvenie izaicinājumi ir veselība un ekonomika, un abi ir cieši saistīti. Ja cilvēki paliek mājās, tad nevar tik daudz saražot vai sniegt pakalpojumus, kā tad, ja viņi atrastos savās darbavietās. Un mums jāpaliek mājās, mēs nevar satikties kā parasti, jo mūs apdraud vīruss.

Tomēr, ja mēs paskatāmies pasaules pandēmijas intensitātes karti, tad redzam, ka Latvija ir tāda kā “saliņa”, kur pandēmijas negatīvā ietekme ir vēl samērā neliela, salīdzinot ar mūsu citām Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīm, it sevišķi centrālajā, dienvidu un rietumu Eiropā.

Šī vēl samērā labā situācija vispirms ir rezultāts sabiedrības disciplinētībai. Protams, pirmajās dienās bija samērā grūti nesasveicināties un ieturēt nepieciešamo fizisko distanci, bet šāda veida paradumu maiņa, kas pastāv jau kopš gadsimtiem, tika

ļoti ātri akceptēta. Tas no socioloģiskā viedokļa ir patiešām interesanti.

Bet tas ir arī valdības mērķtiecīgās un nosvērtās politikas rezultāts, kas balstījās nevis emocijās un pieņēmumos, bet gan konsekventi sekoja ekspertu, infektologu ieteikumiem.

II

Eiropas Savienība šajā krīzē ir saņēmusi diezgan daudz kritikas par to, ka tā nav uzņēmusies krīzes vadību. Tomēr šīs kritikas pamatā ir neadekvāts priekšstats par ES kompetencēm. Veselības un sociālā jomā, tāpat robežu jautājumā dalībvalstis ES ir nodevušas tikai marginālas kompetences. ES joprojām ir nacionālu valstu savienība. Dalībvalstīm ir savas kompetences, un ES ir savas. Veselības un sociālā joma, tāpat arī robežu kontrole (robežu slēgšana) joprojām ir nacionālo dalībvalstu kompetence.

Un dalībvalstis arī rīkojās. Diemžēl nekoordinēti. 27 dalībvalstu koordinācija, vienpusēji slēdzot robežas vai īstenojot citus pasākumus, nav bijusi pietiekoši laba. Taču man grūti teikt, ka tā ir ES problēma. Es drīzāk teiktu, ka tas, ka katra valsts *pa galvu*, *pa kaklu* krīzes sākumā slēdza savas robežas, daudz nekonsultējoties pat ar savām kaimiņvalstīm, kur nu visas ES līmenī, atkal pierāda to, ka mūsu eiropeiskā apziņa, ka mēs reāli veidojam kopēju sistēmu, krīzes situācijā bija pārāk vāja. Tādēļ man šķiet, ka Eiropas Savienība šajā ziņā nav pelnījusi pārāk bargu kritiku.

Kas attiecas uz otro pandēmijas izaicinājumu – ekonomisko izaicinājumu, jāuzsver, ka šeit ES reaģēja pietiekoši ātri un ar lielu iesaisti.

Mums ir zināmas ilgstošas sarunas par daudzgadu budžetu, un es pieņemu, ka ārlietu ministrs jums jau ir izstāstījis par ES plānu par finansiālo atbalstu dalībvalstīm vismaz 500 miljardu eiro apmērā (*European Union Recovery Fund*). Tas tiks prezentēts tuvākajā laikā.

Katrā ziņā ES ir nodrošinājusi milzīgas naudas summas dalībvalstīm, lai palēninātu ekonomikas kritienu, lai šī “bedre” nebūtu tik dziļa un lai vēlākā izklūšana no “bedres” būtu straujāka.

Tādēļ es teiktu, ka tur, kur Eiropas Savienībai patiešām ir kompetence – pārvaldīt Eiropas kopējo ekonomiku, tā šajā krīzē tiešām arī dara to, kas ir nepieciešams.

Patlaban dalībvalstis vēl nav vienotas par to, kādā veidā šis atbalsta fonds darbosies, proti, tas izsniegs valstīm aizņēmumus (to gribētu varbūt bagātākās *devējvalstis*) vai tie būs granti (to savukārt vairāk gribētu Dienvideiropas valstis). Par to tuvākajās nedēļās tiks runāts. Es domāju, ka beigās droši vien būs gan granti, gan aizdevumi.

III

Katrā ziņā šī krīze dos zināmu “grūdienu” pasaules ekonomikas un arī varbūt sociālo attiecību maiņai. Viens no tiem, protams, būs digitalizācijas paātrināšanās.

Šeit mēs, piemēram, patlaban strādājam tiešsaistes režīmā. Tiešsaistes režīms atļauj strādāt, lai gan tas, protams, nav pilnvērtīgs režīms, kā mēs labprāt strādātu. Taču tas noteikti atstās pēc tam zināmas pēdas mūsu paradumos, daudz lietas notiks tiešsaistē, mēs pie tā pieradīsim. Arī ekonomikā droši vien mainīsies iepirkšanās paradumi, jo mēs tagad vairāk iepērkamies tiešsaistē, arī pakalpojumi tiks pastiprināti nodrošināti tiešsaistes sistēmās. Tas piešķirs arī zināmu virzienu ekonomikai.

Tomēr tiešsaiste, digitalizācija rada arī negatīvus efektus. Es domāju, ka mums kā valstij ar noteiktu politisku nostāju būtu jāraugās, lai tie tiktu minimizēti.

Teiksim, tāds samērā vienkāršs un varbūt pat banāls efekts ir tas, ka tiešsaistē kā vienīgajā pakalpojumā vai komunikācijas režīmā cilvēks bieži vien tiek nostādīts samērā bezpalīdzīgā situācijā, piemēram, kad ekrānā parādās kāds *error* (latv. val. – kļūda) un klients tur neko nevar izdarīt. Sistēmas attīsta dažādas kvalifikācijas programmētāji, un ne vienmēr tie ir tie labākie. Šo problēmu vēl vairāk pastiprina tendence lēmumu pieņemšanu uzticēt algoritmiem. Cilvēks vai situācija, kas nav paredzēta algoritmā, nonāk neapskauzamā situācijā. Tas, protams, ir citādāk, nekā mēs esam pieraduši, kad mums ir pretī *dzīva iestāde* vai *uzņēmums* ar

dzīviem cilvēkiem, kur problēmu, cilvēkiem saprototies, var ātri atrisināt vai vismaz zināms ceļš, kā to atrisināt.

Ja cilvēku dzīves algoritmizācija izplatīsies vēl plašāk, tad tā kļūs par nopietnu problēmu, kas skar cilvēka brīvību, pašnoteikšanos, komunikāciju.

Otra daudz lielāka problēma – palielināsies iespējas cilvēku novērot un cilvēku profilēt (no angļu val. *-profiling*), līdz ar to – ietekmēt un manipulēt.

Tādēļ tiem, kuri domā par demokrātiju un tiesisku valsti, kas ir arī ES jautājums, ir ļoti jāraugās līdzi, lai tas tā nenotiktu.

IV

Pastiprinātā digitalizācija arī ietekmēs demokrātiju, veidu, kā tā darbojas. No vienas puses, tiešsaistes režīms arī stiprina demokrātiju, ko mēs izprotam kā līdzdalību. Cilvēki vairāk diskutē *Facebook* vai citos sociālajos tīklos par dažādiem publiskiem jautājumiem. Taču, no otras puses, šī vide ir daudz vieglāk, arī slēptāk ietekmējama un manipulējama nekā, piemēram, ja cilvēki sanāktu kopā, lai spriestu par politiskām problēmām vai vairāk lasītu tekstus, kā autorība ir zināma. Sociālos tīklos vieglāk rodas demokrātijas “putas”, kas var pārvērsties arī par vienu lielu populistisku vilni.

Man jāsaka, ka droši vien Eiropas kustībai Latvijā, kas ir, protams, ar savu politisku uzstādījumu, ir jāskatās kritiski uz šo naivo uzstādījumu: jo vairāk cilvēku kaut ko runā (un parasti runā pavirši, virspusīgi, viegli iespaidojami), jo labāka politika, jo labāka demokrātija. Šeit vietas arī zināmai devai skepses pret to, ka visi spriež par visu, jo viedoklis (ko formulēt ir viegli un ātri) neaizstāj racionālu spriedumu (ko formulēt prasa laiku un iedziļināšanos). Tā, protams, ir tendence, kas līdz ar šo krīzi pastiprināsies, bet es domāju, ka mums ir jāpatur kritisks skats un veselīga skepse, lai demokrātiski pieņemtie lēmumi izturētu arī zināmu kvalitātes testu.

Ir diezgan naivi iedomāties, ka tiešsaistes demokrātija automātiski veicina cilvēku lielāku tieksmi pēc brīvības. Dažkārt tā varētu būt, taču drīzāk tas ir otrādi – mēs redzam, ka ar šādu tiešsaistes demokrātijas palīdzību, ko, kā jau minēju, ir vieglāk manipulēt, vairāk tiek stiprinātas autoritāras tendences, neiecietība. Tāpēc vēl viens jautājums, kas jāpatur prātā, ir tas, lai šī krīze netiktu izmantota autoritāru tendenču (arī ES dalībvalstu vidū) stiprināšanai.

V

Noslēgumā es gribētu teikt, ka maija pirmajā nedēļā, no 1. līdz 9. maijam, mums bija paredzēti dažādi Eiropas un demokrātijas pasākumi. Pricējos, ka šī ideja par demokrātijas svinēšanu un Demokrātijas svētkiem, kas tika izteikta pie Valsts prezidenta [solidaritātes sarunu ciklā 2019. gada 29. novembrī](#), ir uztverta un turpināta.

Protams, 9. maijs paliek Eiropas diena, un Eiropas kustība Latvijā un mēs visi to atzīmēsim attiecīgā, situācijai piemērotā veidā. Tādēļ liels paldies Eiropas kustībai Latvijā, Eiropas Komisijas pārstāvniecībai, Eiropas Parlamenta pārstāvniecībai, visiem, kuri organizē šo forumu, un visiem Eiropas Savienības informācijas sniedzējiem.

Ir ārkārtīgi svarīgi arī šajā laikā tieši uztvert Eiropas nozīmi, jo ir naivi iedomāties, ka mēs Latvijā varētu tikt galā ar šo krīzi vieni paši. Mēs neatrodamies uz vientuļas saliņas. Mums ir vajadzīga Eiropa, un Eiropai esam vajadzīgi mēs!

Paldies jums par iespēju piedalīties šajā forumā!

<https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidenta-egila-levita-runa-eiropas-savienibas-informacijas-sniedzeju-foruma>